

vatione altera. Hymno Cherubico: « Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis, miserere nobis » appendiculam inseruit: « S. Deus, S. Fortis, S. Immortalis, qui crucifixus es pro nobis, miserere nobis. » Sensu horum verborum obvio sane exprimitur haeresis theopaschitarum. Communi enim Patrum et fidelium sententia in trina illa invocatione continetur professio SS. Trinitatis, unde et supplicatio « miserere nobis » dirigitur ad Deum, quatenus unus et trinus est; adeoque et appendix inserta pertinet ad SS. Trinitatem, vel ad Christum secundum unam communem tribus naturam divinam. Hinc Patrum damnationes exstant gravissimae adversus hanc formulam, nec ea umquam in communem Ecclesiae usum recepta est. Ubi tamen semel inducta facile aboleri non potuit, Patres eam ad sanum sensum reducere studuerunt dupliciter, vel ab invocatione separando supplicationem, hancque referendo tantum ad Christum; vel totam orationem ad solum Christum referendo, quod tamen ultimum multi improbant, quia ita professio Trinitatis iuxta communem sententiam in verbis Cherubicis (Is. VI. 3; Apoc. IV. 18.) contenta excluditur, quod ipsum a Felice III. iam Fulloni fuerat exprobratum. Lege s. Ioan. Damasceni epistolam ad Iordanem de hymno trisagio cum notis Lequiennii T. I. 480 sqq. Cf. Petav. V. c. 2-4; Vasquez disp. 15. c. 2. 3; Natalem Alexandrum in saec. VI. dissert. 2; Card. Noris dissert. de uno ex Trinitate passo Opp. T. III. p. 775. sqq.

THESIS XXXVIII.

De ratione, qua hic homo Iesus sit Filius Dei naturalis et nullo modo adoptivus.

« Christus Iesus etiam ut *hic homo est*, eredi debet naturalis non adoptivus Dei Filius. Ratio autem cur *hic homo* ita Filius Dei sit, non aliunde repeti debet quam ex aeterna generatione personae, cui humanitas hypostatice est unita. Per naturam enim assumptam naturalis Filius Dei est homo, et per naturam divinam generatione communicatam *hic homo* est naturalis Filius Dei; falsum est igitur quod theologi nonnulli contenderunt, esse rationes alias in ipsa natura humanae Christi, sanctificationem nimirum connaturalem et ius ad hereditatem paternam, ob quas « Christus in quantum homo Filius Dei naturalis » nominetur et sit. »

I. Non perinde est dicere: Christus ut *hic homo*, est Filius Dei naturalis; et dicere: Christus *quatenus homo*, est Filius Dei naturalis. Posterior propositio est ambigua; potest enim habere sensum *reduplicativum formalem*, quo est falsa, et potest intelligi sensu quem dicunt *specificativum*, quo coincidit cum priori et est vera. Nunc de priori formula agimus. Dum dicitur Christus ut *hic homo*, ipsum pronomen demonstrativum designat suppositum et personam, hunc subsistentem in humana natura unum in se et distinctum ab omnibus aliis hominibus, qui est sensus sic dictus *specificativus* non autem *reduplicativus formalis*. Designatur scilicet haec hypostasis, hoc suppositum humanae naturae, hic habens humanam naturam ut subiectum, cui convenit praedicatum « Filius Dei naturalis »; non autem natura quae significatur nomine *homo*, ponitur ut ratio, cur et secundum quam praedicatum conveniat, qui esset sensus *reduplicativus formalis*. Ita sensu specificativo Petrus ut *hic Apostolus* est princeps Apostolorum, non autem sensu reduplicativo formali Petrus ut *Apostolus* h. e. eo quod *Apostolus*, est princeps Apostolorum.

Causa quae hanc specialem professionem de Christo reddidit necessariam, fuit haeresis Adoptianorum a Felice Urgellitano Episcopo in finibus Hispanicis Carolo M. subditis, et ab Elipando Toletano Archiepiscopo labente sae-

culo VIII. excitata, quae in Conciliis Foroiulensi, Ratisbonensi, Francofurtiensi damnata est. Non illi quidem diserte duas nominabant hypostasies; nec omnino certum est, utrum hanc Nestorii haeresim in suis assertionibus implicitam esse et ex eis necessario consequi, saltem initio disputationis iam perspectum habuerint; re tamen vera consequeretur ex eorum doctrina, alium esse Deum Verbum Filium Dei naturalem, et alium hunc hominem Iesum Christum Filium non naturalem, sed nobiscum adoptivum, ut satis constat tum ex eorum verbis tum ex confutationibus Patrum Hadriani I. Pontificis, Concilii Francofurtiensis, Paulini Aquileiensis, Caroli etiam Magni in ep. ad Elipandum, Etherii Episcopi et Beati Abbatis, Alcuini, Agobardi Lugdunensis.

Assertio eorum duo continebat, primo Christum hominem esse Filium Dei adoptivum. Deinde sententiam explicabant in hunc modum: Christus homo non est Filius naturalis, sed Filius naturalis est Deus Verbum. « Credimus, inquit, Deum Dei Filium ante omnia tempora genitum, coaeternum, consubstantiali non adoptione sed genere » (generatione). Tum: « credimus eum factum ex muliere, factum sub lege non genere esse Filium Dei sed adoptione, non natura sed gratia » (Mansi XIII. p. 885). Ex quo Patres Francofurtienses illis exprobrant errorem Nestorianum. « Nonne olim eadem haeresis vestra in Nestorio ab universali sancta Ecclesia refutata est etiam et damnata. . . Videtur enim, Nestorium dicere copulationem, quod vos dicitis adoptionem. Quid est adoptio, nisi charitatis copulatio, qua Pater charitate sibi copulat filium, quem proprium non habet? Et certissimum est, alium esse proprium Filium, alium adoptivum. Nonne tunc duo erunt Filii Deo Patri, unus proprius et alter adoptivus, quod nullus Catholicus audet dicere? Quid est aliud dicere Virginem adoptivum vel servum genuisse, nisi negare Deum illam genuisse? Si Deus generatus est, nequaquam adoptivus sed Filius; quia alia persona est proprii Filii, alia adoptivi filii servi. . . Per adoptionem vos separatis hominem Christum a Deo Filio » Conc. Franc. ep. ad Episcopos Hispan. ib. p. 895.

Ne quis forte existimet, Adoptianos illos solum negasse humanam naturam esse rationem divinae filiationis, in quo nullus esset error, et quod etiam gravior esset, Patres Francofurtienses ceterosque hoc sensu definivisse Christum quatenus homo est, Filium esse Dei naturalem; ulterius adverti debet duplex Patrum illorum argumentandi ratio.

Primum obtinere volunt ab Adoptianis, ut fateantur illum ipsum qui est Deus et Filius Dei naturalis, esse hominem; unde evidens fiat, hunc hominem esse naturalem Dei Filium per generationem paternam, non quidem ratione naturae humanae sed ratione hypostaseos unius, quae ab aeterno generata in tempore coepit esse hic homo. « Augustinus, inquit, eum qui est hominis Filius, unicum Dei Filium nominare non dubitat; nempe ex quo homo esse coepit, non aliud coepit homo esse quam Dei Filius et hoc unicus, et propter Deum Verbum, quod illo suscepto caro factum est, utique Deus; ut sit Christus una persona Verbum et homo. Igitur si unicus, quomodo adoptivus? . . . *Unitas personae* quae est in Dei Filio et Filio Virginis, adoptionis tollit iniuriam » (ib. p. 893). Factus homo « permansit verus et omnipotens Deus, in utraque natura *unus Dei Filius idemque hominis Filius* » (in libro sacrosyllabo, quem Concilium misit ad Hispanos ib. p. 879). Huic demonstrationi unitatis personae tam Hadrianus Pontifex quam Patres Concilii ceterique ubique insistunt tamquam summae rei, de qua ageretur. Hoc enim rite intellecto sentiunt, haeresim quam impugnant, extinctam esse, quia tum conceditur, hunc hominem Christum esse Filium Dei naturalem et eo ipso non adoptivum. Sentiebant ergo Patres illi, qui Felicem ipsum coram examinatum ad haeresim eivrandam adegerant, in hoc fuisse virus haereticorum, quod hominem hunc Iesum dicerent adoptivum tantum filium, ex quo consequens esset, alium esse hunc hominem et alium Filium Dei naturalem, quae mera est haeresis Nestoriana. Quae cum ita sint, non potest admitti, quod ait Vasquez in 3. P. disp. 89. c. 8. n. 26, « Hadrianum et Concilium numquam afferre testimonia ad probandam unitatem personae in Christo, sed ea supposita tol-

lere omnem adoptionem; immo vero nihil agunt fere aliud Hadrianus et Concilium, quam ut *ex declarata unitate personae* demonstrent, hominem Christum non esse adoptivum sed naturalem Dei Filium. Verum tantummodo illud est, Elipandum et Felicem non diserte docuisse duas personas, nec aperte professos esse Nestorianismum; Patrum vero modus argumentandi adversus illos hic est, ut demonstrent ex unitate personae catholice intellecta necessario consequi, hunc hominem non esse filium adoptivum sed esse Filium naturalem.

Altera deinde Patrum argumentatio ad Novatores illos erroris convincendos haec erat, ut ordine inverso ostenderent ex doctrina, qua hic homo dicitur filius adoptivus, necessario consequi alium esse hunc hominem, alium Deum Verbum Filium naturalem, atque ita duas personas. « *Adoptivus*, aiunt, *dici non potest, nisi is qui prius alienus est ab eo, a quo adoptari desiderat.* Dei ergo Filius qua ratione credi potest adoptivus, qui inseparabiliter assumpto homine, in una persona coeunte utraque natura, non duo Filii alius Dei et alius hominis, ut, sicut illi errando aestimant, adoptivus sit hominis filius, et sine adoptione Dei Filius, sed in una persona (est) unus idemque Dei et hominis Filius » (in libro sacrosyllabo PP. Francof. ib. p. 876. 879). Pariter: « *adoptivus* non habet aliam significationem, nisi ut Iesus Christus non sit proprius Filius Dei nec ex Virgine ei in Filium genitus, sed nescio ex quo servo adoptatus in filietatem, ut vos dicitis... Si mox a tempore conceptionis verus Deus Dei Filius conceptus est, quando fuit, ut homo esset sine Deo, unde adoptaretur in filium?... Sicut Arius Filium separavit a Patre dicendo, erat, quando non erat Dei Filius, ita per adoptionem vos separatis hominem Christum a Deo Filio » (ep. ad Hisp. ib. 895. 896). Nimirum adoptio supponit, personam quae adoptatur, non esse Filium proprium, includit enim adoptio, ut dicitur in libro sacrosyllabo (1), affectum tam-

(1) « Omnis adoptio ex affectione ducit vocabuli sui originem... habet namque ex utraque parte *utinam* adverbium eleganter insitum, ut si dicas: *utinam* (cum natura filius non sis) sis mihi in filium

quam inter patrem et filium, qui natura pater et filius non sunt; ergo qui hominem Christum dicit filium Dei adoptivum, eo ipso simul negat esse Filium Dei naturalem, quod ceterum Felix et Elipandus disertis etiam verbis negabant. Proinde ex hac doctrina Christus homo est alius et alius est Deus Verbum Filius naturalis, quae haeresis est in Nestorio damnata.

Ex his omnibus constat, quod initio diximus, haeresin Adoptianorum a Pontificibus Hadriano et deinde a Leone III. ac in Conciliis VIII saeculi damnata in eo fuisse sitam, quod a) Christus ut *hic homo* negaretur Filius Dei naturalis; quod b) filius diceretur tantummodo adoptivus. Pars negans est evidenter haeretica, et aliis verbis restaurat perfidiam Nestorianam. Pars affirmans quatenus excludit rationem Filii naturalis coincidit cum parte negante, adeoque saltem hoc sensu excludente haeretica est. Unde non aliis argumentis confutatur quam iis omnibus, quibus demonstratur unitas hypostaseos; quod scilicet Verbum ipsum est homo, et ideo hic homo est Deus Verbum ac proinde Filius Dei naturalis. Cf. dissertat. Natalis Alexandri et Madrisii, quae exstant etiam in Thesauro Zachariae T. IX.

II. Quamvis haec ita sint, fuerunt tamen theologi scholastici nonnulli, qui cum Durando defenderent, vel saltem cum Scoto probabile censerent, Christum *in quantum homo* est, sive *secundum humanitatem*, esse et dici posse Filium Dei adoptivum. Non negabant illi, Christum *ut hunc hominem* esse Dei Filium naturalem; sed praeter rationem Filii naturalis putabant in natura ipsa humana, quatenus ornatur gratia sanctificante, quae in nobis est gratia adoptionis, reperiri posse causam et fundamentum filiationis adoptivae. Quae profecto sententia plurimum differt ab altera a Romanis Pontificibus et Conciliis damnata. Vasquez quidem putabat, hanc ipsam fuisse haeresin Elipandi et Felicis (disp. 89), sed plerique alii theologi hac in re ab eo merito dissentiunt. Quamvis igitur haec opinio ita

adoptivum, et e contra, *utinam* mercaz a te in filium adoptari » *ibid.* pag. 878.

explicata non sit haeretica, est tamen falsa, inquit Suarez, et improbabilis. (Vide Suarez disp. 49. sect. 5; Petrum de Lorca in 3. P. disp. 84. memb. 2. cf. de Lugo disp. 31. sect. 1. n. 4. 5).

1°. Sane argumentum negativum non minus totam vim suam retinet adversus hanc doctrinam quam adversus haeresim Adoptioniorum. « Dices, aiunt Patres Francofurthienses p. 895., cur times adoptivum Christum Dominum appellare? Dico tibi, quia nec Apostoli eum sic nominarunt, nec sancta Dei et catholica Ecclesia consuetudinem habuit sic eum appellare, immo nec credere eum adoptivum esse, sed proprium Filium.

2°. Nomen *Filii Dei* sive de Verbo secundum divinam tantum naturam considerato sive de Christo dicatur, directe et proprie significat hypostasim; sub hac enim formali ratione *Filii* est hic unus in se distinctus a Patre et Spiritu Sancto, non vero solum significat naturam et supponit pro hypostasi ut alia nomina concreta, *Deus, aeternus, homo, mortalis* etc.; uno verbo nomen *Filius* est nomen *hypostaticum*. Vide S. Th. 3. q. 23. a. 4; q. 32. a. 3. Porro nomen *filius adoptivus* duplicem complectitur significationem, *negantem* filiationis propriae et naturalis, et *affirmantem* filiationis, quae sit aliqua assimilatio ac imitatio filiationis propriae. « Adoptivus dici non potest nisi is, qui alienus est ab eo, a quo dicitur adoptatus, » ut aiunt Patres Francofurthienses in lib. sacrosyll. p. 876. Unde qui Christum secundum quod homo est, dicit filium adoptivum, eo ipso, si terminos rite perpenderit, dicit hanc hypostasim esse alienam et non Filium naturalem; quod solum verum esset, si hic homo esset per se subsistens, et ita duae essent hypostases. Hinc etiam Patres Francofurthienses ceterique, ut supra vidimus, simpliciter docent, admissa unitate personae, quae sit Filius Dei naturalis simul Deus et homo, nullo modo hominem dici posse filium adoptivum. « Unitas personae quae est in Dei Filio et Filio Virginis (uno eodemque), adoptionis tollit iniuriam » ep. ad Epp. Hisp. p. 893. Quamvis igitur concedatur, propositionem ita, ut diximus, intellectam non esse directe et per se damnatam,

falsa tamen demonstratur ex certis principiis, quibus usi sunt Patres haeresim Feliceis et Elipandi damnantes.

III. Quaerimus in ultima parte theses de ratione, quae Christus *in quantum homo est*, dici possit vel debeat Filius Dei naturalis.

Si per particulam *in quantum* intelligitur *reduplicari* natura humana, ut quaeratur, cuius Filius sit Christus *ratione suae naturae humanae*, responderi utique debet: Christus est Filius Dei non *in quantum* homo h. e. non ratione humanae suae naturae, sed *in quantum* Deus h. e. ratione divinae suae naturae; sicut ordine inverso in hac significatione *reduplicata* naturae est Filius Virginis, non *in quantum* Deus sed *in quantum* homo.

At reduplicatio potest etiam intelligi *ratione hypostaseos*. « Cum dicitur *Christus secundum quod homo*, hoc nomen *homo* potest resumī in reduplicacione vel ratione suppositi vel ratione naturae » S. Th. 3. q. 16. aa. 10. 12. Videlicet quia nomen *homo* non significat naturam humanam in abstracto, sed concrete subsistentem in natura humana, sub particula *in quantum homo* potest resumī hypostasis, ut intelligatur Christus *in quantum* est haec hypostasis, hic unus subsistens etiam in natura humana. Non quidem indiscriminatim hic potest esse sensus reduplicacionis, sed solum quando additur praedicatum *hypostaticum*, h. e. quod non nisi ratione hypostaseos convenire potest. Nam per se et ubi praedicata adduntur, quae non possunt convenire nisi ratione naturae humanae, necessario intelligitur reduplicatio formalis secundum naturam humanam (e. g. quando dicitur: *in quantum homo*, est minor Patre, est mortuus etc.); sed si additur praedicatum hypostaticum *Filius Dei naturalis*, sensu obvio intelligitur *reduplicatio hypostaseos*. Ceterum determinatur hic sensus non tam ex significatione grammatica et logica particulae reduplicativae, quam ex historia dogmatum. Supposita enim divinitate Verbi quaestio, utrum Christus sit Filius Dei naturalis etiam *in quantum homo*, solum locum habet in controversia cum Nestorianis et Adoptionis. Hi vero dum negant Christum esse Filium Dei naturalem, *in quantum homo est*,

intelligunt: *in quantum est haec hypostasis* subsistens in natura humana; quia Nestoriani disserte, Adoptiani aequaliter docent, hanc hypostasim non esse Deum Verbum sed hominem per se subsistentem. Unde quando Catholici huic haeresi opponunt propositionem: Christus est Filius Dei naturalis etiam *in quantum est homo*, propositio ex ipso errore cui opponitur, determinatur ad hunc sensum: Christus est Filius Dei naturalis etiam ut hypostasis subsistens in natura humana, quia est una hypostasis subsistens in divina et in humana natura. Hoc autem sensu reduplicationis propositio, de qua nunc agimus, est prorsus identica cum altera, de qua egimus n. I: Christus *ut hic homo*, est Filius Dei naturalis.

1°. Hoc posito ratio, ex qua haec persona etiam considerata cum sua carne et ut Verbum incarnatum est Filius Dei naturalis, sane illa est, quod vere et proprie haec persona, etiam dum est homo, generatur a Deo Patre per communicationem naturae non quidem humanae sed divinae. Hoc sensu *affirmante* propositio est de fide definita adversus Nestorianos et Adoptianos, quod scilicet hic habens naturam humanam et per eam homo non est alius, quam Filius aeternus habens divinam naturam generatione communicatam a Patre.

2°. Dicimus adversus theologos nonnullos catholicos, hanc generationem aeternam (supposita utique unione hypostatica) esse rationem *unicam*, cur Christus *in quantum homo* (sensu declarato reduplicationis) sit Filius Dei naturalis. Suarez disp. 49; Vasquez disp. 89. c. 14. putarunt, Christum in quantum homo est, Filium Dei dicendum esse naturalem non solum ea, qua hucusque dictum est, ratione sed in sensu formali, ut in ipsa humana natura sit filiationis ratio, non quidem quatenus est natura, sed quatenus est substantiva unione per Verbum ipsum sanctificata, atque inde ius habet ad hereditatem divinam. Esse autem hanc filiationem plane diversam ab altera, ex sese constat, et ipsi illi theologi ultro fatentur. Hoc enim modo, ut iidem asserunt et ut aliunde manifestum est, Christus *secundum quod homo* non esset Filius Dei Patris sub formali

ratione, ut Pater distincta est hypostasis; sed esset Filius naturalis Dei unius et trini, eadem habitudine, qua filius adoptivus est filius Dei unius et trini. At contra hanc doctrinam pugnant eadem prorsus argumenta, quibus n. II. exclusimus filiationem adoptivam superadditam filiationi propriae et naturali.

a) Sane in Scripturis N. T. obiectum praecipuum evangelicae et apostolicae doctrinae est Christus homo Filius Dei vivi; a Patribus deinde tum singulis tum collectis in Conciliis, tum in institutione fidelium, tum in confutatione haereticorum diversissimi nominis et erroris, omni argumentorum et illustrationum genere explicatum est inde a temporibus Apostolicis, quomodo Christus homo sit Filius Dei. Atqui tamen nunquam alia comperita fuit filiationis ratio, nisi quod Filius Dei genitus a Deo Patre factus est homo, et ita hic homo est idem ipse Filius Dei a Patre genitus. Hoc autem argumentum etiam solum sufficeret, ut inferior illa ratio Filii non esset inducenda.

Argumentum quod Vasquez (disp. 89. c. 14. n. 85. coll. c. 10.) et post ipsum alii ex ep. Hadriani I. et Concilio Francofurtiensi pro sua opinione tuenda desumere voluerunt, infirmum esse ipsemet Suarezius (disp. 49. sect. 2. et 3) ingenue fatetur, videturque prorsus inane (cf. de Lugo disp. 31. sect. 3; de Lorca disp. 84. m. 3. n. 37. sqq.; m. 4. n. 49; Petav. I. VI. c. 5. n. 14). Immo verba Hadriani quibus Vasquez innititur, manifesto contrarium demonstrant. Argumentum Vasquezii potest ita proponi. Pontifex ait (Mansi XIII. p. 872), verba in Christi baptismo audita (Matt. III. 17): « hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, » esse verba totius Trinitatis et esse dicta Filio « non secundum divinitatem tantummodo, sed potius secundum humanitatem. » Ergo ex doctrina Pontificis imprimis Christus dicitur Filius naturalis totius Trinitatis, deinde dicitur Filius Dei naturalis secundum humanitatem. Ergo in humanitate ipsa reperiri debet ratio filiationis naturalis, qua Christus secundum quod homo est, referatur non ad Deum Patrem personaliter et distincte spectatum, sed qua Filius naturalis sit Dei unius et trini. At vero tota haec

argumentatio peccat falsa interpretatione sententiae Hadriani.

Imprimis nullibi dicunt Hadrianus vel Patres Concilii, *in humanitate esse rationem filiationis naturalis*. Adoptiani docebant, Christum Deum esse Filium naturalem, sed Christum hominem esse Filium Dei adoptivum. Hoc falsum ostendunt Hadrianus ceterique ex unitate personae, quia ipse Deus et naturalis Filius Dei est hic homo, et quia si hic homo esset filius adoptivus, consequenter duo essent Filii et duae personae (vide n. I.). Hinc proferunt Hadrianus et Concilium testimonia Scripturarum et Patrum antecedentium, quibus non modo Verbum secundum divinam tantum naturam consideratum, sed Verbum etiam secundum humanam naturam spectatum seu hic homo, Christus dicitur proprius et naturalis Filius Dei vel Deus: « quod nascetur ex te sanctum, Filius Altissimi vocabitur; » « proprio Filio non peperit; » « tu es Christus Filius Dei vivi; » « ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum; » « ex quibus est Christus, qui est super omnia Deus; » « expectantes adventum magni Dei, qui dedit semetipsum pro nobis » (ib. p. 866. 867. 885. 887). Huiusmodi omnibus testimoniis non sane volunt ostendere in ipsa natura humana esse rationem, ex qua Christus dicatur et sit Filius Dei naturalis, secus in natura humana etiam diceretur esse ratio ex qua sit Deus, quod plane est absurdum. Solum propositum habent demonstrare, ut ait Hadrianus (p. 866), Christum etiam dum est in carne et hic homo, esse « proprium Filium », non adoptivum, quasi alienus a Patre aliquando fuerit, aut per carnis extraneus ab eo factus esset assumptionem. Immo Iesum Christum esse proprium Filium Dei disserte ex eo probant, quod est verus Deus, quia « Iesus Christus, quae sunt vocabula assumpti hominis » (h. e. nomina Verbi incarnati), dicitur Deus supra omnia et magnus Deus (p. 885. 887). Eodem igitur modo dicunt Christum « secundum humanitatem » Filium naturalem, quo etiam secundum quod homo est, dicunt magnum Deum. Atqui evidens est, non dici magnum Deum sensu *reduplicativo* secundum humanitatem sed sensu *specificativo*, qua-

tenus est haec persona divina licet in assumpta humanitate. Ergo eodem modo Christum dicunt Filium naturalem « etiam secundum humanitatem et non solummodo secundum divinitatem, » non quasi ratio filiationis esset in humanitate, sed quod assumpta humanitas est ratio, cur idem, qui verus Deus est et Dei Filius, sit homo. Hoc ergo sensu *specificativo* etiam verba illa audita in Christi baptismo dicit Hadrianus pertinere ad Christum « non tantummodo secundum divinitatem, sed potius secundum humanitatem, » h. e. pertinere ad Christum ut *hic homo* est et divina hypostasis habens naturam humanam. Hoc pariter sensu Patres Francofurtienses in lib. sacrosyll. p. 875. aiunt de appellatione Filii Altissimi in verbis Gabrielis ad beatam Virginem: « non de sola excellentia maiestatis eius tunc loquebatur angelus, sed potius de incarnata divinitate. »

Alterum quod ait Vasquez, ex sententia Hadriani Christum Matth. III. 17. dici *Filium Trinitatis*, non minus falsum est. Pontifex disserte declarat, verba illa esse *Dei Patris ad Filium suum Iesum Christum*, non vero verba Trinitatis ad suum Filium. Ut vero probet, esse dicta ad Christum hominem non autem solum ad Verbum secundum unam naturam divinam consideratum, utitur duplici argumento. Arguit scilicet ex adventu Spiritus Sancti, qui descendit « super hominem, seu propter unam Christi personam super Dei hominisque Filium, » et ex verbo *complacui*. Ex hac ultima Hadriani argumentatione Vasquez suam falsam struxit interpretationem. Hadrianus ratiocinatur ita. Verbum *complacui* indicat, non soli Patri ad quem verba pertinent, placuisse, sed complacuisse Patrem cum Filio et Spiritu Sancto. Non dicerentur autem tres personae sibi complacuisse *in Filio Dei Patris* spectato solum secundum naturam divinam. Ratio esse posset, quia placere sibi dicitur maior vel natura vel origine in minore; at Filius secundum divinam tantum naturam spectatus non tres personas sed solum Patrem habet origine maiorem (1). Ergo Filius in quo complacent sibi tres personae, dicitur Filius aeterni Patris *ut*

(1) Ita Patres praesertim graeci saepe interpretantur verba Filii Io. XIV. 28, de quo alibi.

hic homo est, atque ut secundum humanam naturam est minor tribus personis divinis (1). Iam vero ex eo, quod Pontifex ait, Trinitatem sibi complacuisse in *Filio Dei Patris incarnato*, profecto non demonstratur, illum censuisse aut dicere voluisse Christum secundum humanitatem Filium SS. Trinitatis; sed demonstratur evidenter contrarium.

Maneat igitur quod diximus, prorsus esse inauditum, Christum aliqua alia ratione vocari Filium Dei nisi ex hac unice, quod persona est ab aeterno genita a Deo Patre. Hic autem animadvertas, non idem esse quaerere rationem, qua Christus ut hic homo est, sit Filius Dei naturalis, et qua Filius Dei naturalis sit homo, quae duo etiam Petavius videtur confundere (l. VII. c. 5. n. 5. sqq.). Hic homo est Filius Dei naturalis, quia generatus est a Patre communicatione naturae divinae, quae vere est huius hominis natura; et Filius Dei naturalis est homo, quia ei humana natura est hypostaticè unita. Quod ergo Petavius l. c. et post ipsum alii recentiores quidam aiunt, ex mysterio incarnationis demonstrari praeter generationem aeternam esse aliam rationem filiationis naturalis, nempe unionem hypostaticam, non valde liquidum est. Ratio qua hic homo Iesus est Filius Dei naturalis non est alia, ut diximus, quam quod a Patre generatur communicatione utique divinae suae naturae; unio vero hypostatica humanae naturae ad hanc personam est ratio, qua Filius Dei naturalis genitus a Patre vere est homo.

b) Patres disserte abhorrent a doctrina, ut Christus homo dicatur Filius alterius personae divinae praeter Patrem, ex hac generali ratione, quod id christianis auribus est inaudi-

(1) En verba Hadriani: « De eo ergo id est de hominis Filio, super quem Spiritus Sanctus descendit, licet unus sit Dei hominisque Filius, vox Patris intonuit dicens: hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Si secundum divinitatem dixisset, nequaquam diceret, in quo mihi bene complacuit, sed tantummodo in quo mihi bene complacuit (forte placuit). Sed cum dicit complacuit, totam simul Trinitatem comprehendit, quia in homine Christo tota complacuit Trinitas. Animadvertite, quia nihil vobis restat, ut secundum divinitatem tantummodo creditis dixisse Patrem: hic est Filius meus, sed potius secundum humanitatem, super quam Spiritus Sanctus dicitur descendisse. »

tum. Ita testatur Augustinus Enchir. cc. 38. 39. 40. agens de Spiritu Sancto, qui licet per operationem SS. Trinitati commune mysterium incarnationis perfecit, nullo tamen modo potest dici pater Iesu Christi. « Quis enim, inquit, hoc dicere audebit? Nec opus est ostendere disputando, quanta alia sequantur absurda, cum hoc ipsum iam ita sit absurdum, ut nullae fideles aures id valeant sustinere. Proinde, sicut confitemur, Dominus Noster Iesus Christus qui de Deo Deus, homo autem natus est de Spiritu Sancto et Virgine Maria, utraque substantià divinà scilicet atque humanà Filius est unicus Dei Patris omnipotentis, de quo procedit Spiritus Sanctus. . . . Sic ergo Christus de Spiritu Sancto natus est Filius Dei Patris non Spiritus Sancti. » Ita Patres Conc. Toletani XI. in fidei professione aiunt, non posse dici Christum Filium Spiritus Sancti, « ne duos Patres Filii videamur concedere, quod utique nefas est dicere » (Mansi XI. p. 135).

c) Non minus impropria et analogica est haec filiatio, licet dicatur ab istis theologis naturalis, quam filiatio adoptiva. Dicitur naturalis filiatio, inquam, cum revera non sit; neque enim ante hos doctores auditum est, aliam posse esse rationem filii naturalis quam per veram generationem. Si sanctitas connaturalis et ius ad bonum divinum constituit filiationem naturalem distinctam ab altera, quae est per generationem, Spiritus Sanctus multo magis quam Christus homo, erit Filius Dei naturalis; quod quis Christianus dicere audebit? Sed hoc omisso, ratio princeps ex qua refellitur doctrina de filiatione adoptiva Christi secundum quod homo est, valet etiam contra sententiam hanc alteram. Nam « filiatio proprie convenit hypostasi, in Christo autem non est alia hypostasis quam increata, cui convenit esse Filium per naturam, » per naturae scilicet communicationem S. Th. 3. q. 23. a. 4. Iam vero hypostasi divinae generatae a Patre aeterno, etiamsi habeat humanam quoque naturam et secundum hanc spectetur, inferior et minus propria ratio filii convenire nequit; neque enim quod convenit proprie, potest eidem simul convenire solum analogice. « Est autem considerandum, ait Ange-

lius, quod illud quod de aliquo dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendam de eo secundum rationem imperfectam; sicut quia Socrates dicitur naturaliter homo secundum propriam rationem hominis, numquam dicitur homo secundum illam significationem, qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipse assimiletur alteri homini. Christus autem est Filius Dei secundum perfectam rationem filiationis, unde quamvis secundum humanam naturam sit creatus et iustificatus (sanctificatus), non tamen debet dici Filius Dei neque ratione creationis neque ratione iustificationis, sed solum ratione generationis aeternae, secundum quam est Filius Patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus Filius Spiritus Sancti, nec etiam totius Trinitatis » S. Th. 3. q. 32. a. 3. Immo sicut filiatio adoptiva Christi secundum quod homo est, non immerito refellitur ex eo, quod inde duae consequi videntur Christi personae (vide n. I. et II), ita antiqui Magistri idem inferunt ex quavis alia admissa ratione Filii Dei in Christo, praeterquam Filii Patris aeterni per generationem. « Absque dubio dicendum est, inquit B. Albertus M. (in 3. dist. 4. a. 4), quod nullo modo nec gratia nec natura Christus est Filius Trinitatis nec etiam Spiritus Sancti, propter rationes ad oppositum, quae fere omnes extractae sunt ex dictis Patrum. » Inter has rationes una est: « quicumque dicit aliud convenire homini in quantum est homo, et aliud Filio Dei in quantum est persona, solvit Iesum (inducit duas hypostasies); sed filiatio convenit ei, in quantum est persona; ergo qui aliam filiationem dicit ei convenire, secundum quod est Deus et aliam secundum quod est homo, solvit Iesum; ergo hoc dicere non est tantum inconveniens sed etiam haereticum. » Videlicet esset haereticum ita admittere illam duplicem filiationem, ut negaretur, huic homini Christo convenire filiationem per generationem, sicut negabant Adoptiani, vel si simul admitteretur consequentia duarum personarum. Ab huiusmodi errore tum illos vetustiores Scholasticos, de quibus dictum est n. II, tum hos paulo recentiores doctores sane graves omnino abhorruisse, non est necesse monere; nihilo tamen secus argumentum

theologicam satis demonstrat, doctrinam hanc de Christo secundum humanitatem naturali Filio Dei unius et trini nullo modo esse sequendam.

Possset quispiam arguere ita. Christus quatenus est homo sanctificatus et heres bonorum Dei, vel est Filius Dei naturalis vel adoptivus. Atqui non hoc; ergo illud. Respondeo: *distingo maiorem*. Christus ut est hic homo seu haec hypostasis sanctificata secundum suam naturam humanam, est vel naturalis Filius Dei vel adoptivus, *concedo*. Christus quatenus est homo sanctificatus, est Filius vel naturalis vel adoptivus; si intelligitur sensu formali, quod in sanctificatione et iure hereditatis est ratio filiationis vel naturalis vel adoptivae, *neg*. Nullius enim filiationis ratio est in illa sanctificatione et in illo iure, sed sanctificata natura humana et ius connaturale hereditatis sunt aliquid Filii ab aeterno generati, et ei proprium factum quatenus est homo.

Adhibent illi theologi argumentum aliud plane mirum. Si Pater, aiunt, vel Spiritus Sanctus esset incarnatus, sane quatenus homo, esset Filius Dei; non autem Dei Patris tantum hypostastice considerati, sed Dei unius et trini; ergo idem dicendum de homine Christo. Respondeo: *neg* antecedens. Ille enim homo nullo modo esset Filius Dei nec naturalis nec adoptivus. Non esset filius adoptivus, ut hi theologi ultro concedunt, et probatur omnibus rationibus, quibus demonstratur, Verbum incarnatum non esse Filium Dei adoptivum. Ratio praecipua est, quia *adoptio divina* supponit personam adoptatam *extraneam*, ut Patres loquuntur, h. e. quae non sit naturae divinae. Neque ille homo (qui supponitur) esset Dei Filius naturalis, quia illa persona Pater vel Spiritus Sanctus, non est genita a Deo, quae generatio ex demonstratis est sola ratio filiationis naturalis. Sed immo, ut hic homo Iesus est Filius Dei naturalis, quia est genitus a Patre, eadem omnino ratione ille homo, qui supponitur Pater incarnatus, esset Pater a nulla persona divina genitus sed ipse generans Filium, atque hoc ipso non naturalis Filius Dei sed Pater Filii sui naturalis. Eodem modo ille homo, qui esset Spiritus Sanctus incarnatus, a nulla divina persona genitus et ideo non Filius Dei naturalis esset, sed a

Patre Filioque procedens. Tota scilicet oeconomia communicationis idiomatum eundem servaret ordinem in hypotesi incarnationis Patris vel Spiritus Sancti, qui explicatus est superior quoad Verbum incarnatum.

Forte aliquis dicit, in hac responsione a nobis iam supponi falsum, quod theologi illi affirmant, rationem scilicet filiationis naturalis esse etiam in connaturali sanctificatione naturae assumptae et in connaturali iure ad hereditatem, quod ex tali sanctificatione exoritur. At nos nunc in hac nostra responsione non universim propositum habemus refutare illam assertionem; id enim iam in superioribus praestitimus, demonstrando praeter generationem nullam dari aliam rationem filiationis *naturalis*. Nunc vero refutamus argumentum, quo hi theologi volunt illam suam assertionem probare. Assumunt scilicet ut principium probationis, quod si Pater incarnaretur, esset iste homo Filius Dei naturalis, in quo principio utique continetur et legitime inde infertur, praeter generationem esse in natura assumpta adhuc aliam rationem naturalis filiationis Dei. Sed ipsum illud principium eis esset probandum, nec potest probari nisi ex hoc ipso, quod non sola generatio est ratio filiationis naturalis. Assumunt ergo ut principium certum probationis illud ipsum, quod ex eodem principio volunt probare. Non ergo in nostra responsione, sed evidenter in hac eorum argumentatione committitur *petitio principii*.

Scholion 1. Patres qui Christum qua homo est, Filium Dei adoptivum dixisse cuiquam videri possunt, vel loquuntur de libera ac gratuita humanae naturae adoptione h. e. assumptione ad Verbum, ex qua gratia unionis fit, ut hic homo sit Filius Dei naturalis genitus a Patre, quia Filius genitus a Patre factus est homo; non autem fit, ut ullo sensu homo Christus sit Filius non proprius sed adoptivus; vel loquuntur Patres non de Christo sed de nostra adoptione, quae est fructus meritorum Christi, et quaedam imitatio filiationis naturalis primogeniti inter multos fratres. Testimonia huc pertinentia revocari possunt ad classes sequentes.

1. Augustinus pluribus in locis comparat gratuitatem gratiae nobis collatae cum gratuitate gratiae unionis hypo-

staticae, quae facta est humanae naturae in Christo. « Ea gratia fit ab initio fidei suae homo quivis Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus » de Praedest. SS. c. 15. etc. Videlicet si spectatur homo ille non secundum hypostasim aeternam sed secundum naturam, quae habet initium et qua hypostasis est homo, huic naturae facta est gratia unionis cum Verbo nullis praecedentibus meritis, cum ante unionem ne exstiterit quidem. Quod ergo homo est Filius Dei, gratia est et gratuitum beneficium non sane hypostasi assumpti sed naturae assumptae. Est autem hic homo Filius Dei non ratione naturae humanae assumptae, sed ratione hypostaseos genitae a Patre; adeoque Filius non adoptivus sed naturalis. Cf. Facund. Herm. l. IX. p. 144. sq.

2. Si apud s. Hilarium de Trin. l. II. n. 27 lectio genuina est: « humilitas carnis *adoptatur* », et non potius legendum sit « *adoratur* », manifesto adoptatio non aliud significat quam assumptionem et unionem cum Verbo. De corruptela Felicis Urgellitani vide Hefele Hist. Conc. T. III. p. 679.

3. Difficilis est locus s. Cyrilli dialog. III. de Trin. T. V. P. I. p. 486. Docet ibi adversus Arianos, nomen super omne nomen non esse *donatum* Filio Dei spectato secundum divinam naturam; ita enim nomen super omne nomen ei est ab aeterno et essentialia; sed donatum esse hoc nomen Christo, ut homo est. « Putandum est tum datum esse nomen Filio super omne nomen, quando et formam nostram subiens sicut unus ex nobis in Filium Dei adscriptus est, nobiscum et propter nos *Filius factus* ille genuinus, ut et nos per ipsum simus filii participes gloriae supernaturalis (1). » Filius aeternus dicitur adscriptus in Filium quatenus homo est, et Filius genuinus dicitur nobiscum factus Filius (*θετος μεθ' ἡμῶν ὁ γνησιος*). Graecum *θετος*; solet verti *adoptivus*, et revera habet hanc significationem, ubi de puris hominibus sermo est; proprie tamen significat illum; qui non generatione *incipit esse*, sed iam

(1) Προπεινὸν ἂν δὴ τοῦτ' ἀποδοῦναι νομίζω το ὄνομα τῶ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ὅτε καὶ σχήμα το κατ' ἡμᾶς ἀποδοῦναι ὡς τις εἴ ἡμῶν εἰς υἱὸν ἀγαπητοῦ θεοῦ, θετος μεθ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμᾶς ὁ γνησιος κ. τ. λ.

praexistens fit filius *positione* (*ἰσχυρῶς*), h. e. facto aliquo idoneo ad rationem filii conferendam. Iam vero quod homo Christus *adscribitur* in Filium et *positione fit* Filius Dei, apud Cyrillum praecipuum defensorem unitatis hypostaseos et filiationis divinae in Christo, non potest significare aliud, quam quod hic homo licet ab aeterno praexistens ut haec persona divina, *formaliter* tamen *ut homo* libera actione Dei (*ἰσχυρῶς*) factus est in tempore, et hac libera actione (unione hypostatica naturae humanae cum Verbo) factum est in tempore, ut homo sit Filius Dei non adoptivus sed naturalis, quia ipse Filius naturalis ab aeterno genitus in tempore factus est homo.

4. Plura Patrum testimonia, ad quae Felix Urgellitanus appellabat, et quae in Concilio Francofurtiensi recitata sunt, non de Christi sed de nostra adoptione agunt. Huc pertinet locus Irenaei l. III. c. 19. al. 21., quem theologi non pauci de carnis assumptione in Christo perperam interpretantur. Verba Ps. 81. 6. 7. ait Irenaeus dicta esse ad illos, « qui non percipiunt munus adoptionis sed contemnunt incarnationem purae generationis Verbi Dei, fraudantes hominem ab ea ascensione quae est ad Dominum, et ingrati existentes Verbo Dei qui incarnatus est propter ipsos. Propter hoc enim Verbum Dei homo, et qui Filius Dei est, Filius hominis factus est commixtus Verbo Dei, *ut adoptionem percipiens fiat filius Dei* (in graeco textu: ut homo capiens Verbum et adoptionem accipiens fiat filius Dei) (1). Non enim poteramus aliter incorruptelam et immortalitatem percipere, nisi adunati fuissetus incorruptelae et immortalitati. . . . ut filiorum adoptionem perciperemus. » Vide Petav. VII. c. 4.

Scholion 2. Cum quaestione de Filio adoptivo connexa est quaestio altera, an et quo sensu Christus homo sit *servus* relate ad Deum. Declaranda primum est notio servitutis. Servus inter homines non re et intrinsecus, sed dispositione externa iuris positivi est *inferioris conditionis* prae domino suo ita, ut servus pendeat a Domino, in huius

(1) Εἰς τοῦτο γὰρ ὁ λόγος ἀνθρώπου, ἵνα ὁ ἀνθρώπος (homo i. e. universim homines) τὸν λόγον ἠγάπησας καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ λαβὼν υἱὸς γενήται θεοῦ.

sit potestate, non sit sui iuris, sed dominus de illo pro suo iure disponat ad bonum suum. Pertinent servi ad familiam domini, sed ut possessio et ut manu capti (mancipia), non ut *liberi*, qui sunt eiusdem conditionis cum patre et irridice unum cum patre, participes et heredes omnium communicabilium bonorum paternorum. Relate ad Deum, quidquid creaturarum existit aut existere potest, non ex accidenti et dispositione externa sed ex intima et absolute necessaria rerum essentia, infinite inferioris est conditionis et in toto suo *esse* pendens a Deo Domino ac creatore subiectione absoluta, et ordinatum ad gloriam Dei. Creatura rationalis hunc ordinem servare debet cum cognitione et voluntate, in qua observatione est ipsius creaturae bonum, quia huius ordinis conservatio est observatio ordinationis suae ad finem ultimum et bonum summum, vel ipsa iam in suo ultimo fine quiescentia. Omnis itaque creatura ex natura sua est *serva* Dei Domini absoluti. Voluit tamen Deus creaturas racionales ultra omnem suae naturae exigentiam elevare ad consortium suae divinae naturae et ad talem secum ipso assimilationem, ut sicut ipse est sibi in sui comprehensione et fruitione absoluta beatitas, ita et illae in ipsius intuitione et fruitione possint esse beatae, et ita heredes boni infiniti: « nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit, quid erimus. . . . similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est » 1. Io. III. 2. Unde non solum externa dispositione sed interna transformatione supernaturali (2. Cor. III. 18) constituuntur filii, non quidem naturales per generationem, sed adoptivi per analogam quamdam generationem et communicationem imaginis et participationis divinae naturae. Haec elevatio ad ordinem divinum, haec adoptio, hoc ius hereditatis non *simpliciter* aufert conditionem servorum essentialem creaturae; nam etiam filii adoptivi sunt servi in comparatione cum Filio proprio (Heb. I. 7. 8. 13. 14; III. 5. 6.); aufert tamen adoptio conditionem servilem *secundum quid*, secundum quod nimirum servitus non solum conditionem inferiorem et plenam dependentiam essentialem creaturae, sed etiam conditionem alieni et exclusionem a iure hereditatis com-

plectitur. Unde filii adoptivi non sunt servi in comparatione cum extraneis (Gal. IV. 5-7).

Secundum has praenotiones in Scripturis servitus et *servus* relate ad Deum intelligitur quinque modis. a) Servitus insita est generatim omni creaturae ex ipsa sua essentia et natura, quatenus est creatura; est enim Deus « coeli et terrae Dominus » ex essentiali et necessario rerum ordine. Magis tamen proprie solum creatura rationalis dicitur serva. b) Servitus dicitur in oppositione ad statum filiorum adoptionis. Ita lex vetus formaliter ut est institutio Moisaica « in servitutem generat », eius spiritus est « spiritus servitutis » in oppositione ad novam legem gratiae, in qua est « adoptio filiorum », et non « accepimus spiritum servitutis iterum in timore, sed accepimus spiritum adoptionis filiorum » Rom. VIII. 15; Gal. IV. Servi dicantur c) etiam nobilissimi inter filios adoptivos in oppositione ad Filium proprium Patri aequalem, quia in illis semper manet conditio inferior et servitus essentialis. « Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu. . . ego ero illi in patrem et ipse erit mihi in Filium?... nonne omnes administratorii spiritus sunt? » « Moyses in tota domo tamquam famulus (ἡραπονοῦ). . . Christus vero tamquam Filius in domo sua » (Heb. II. cc.). d) *Servus Dei* est nomen honoris specialis eorum, qui Dei voluntatem exsequuntur, aliquando etiam absque amore et libera obedientia erga mandata Dei, ut servus Dei dicitur Nabuchodonosor (Ier. XXV. 9; XXVII. 6; XLIII. 10); potissimum vero nomen est frequentissimum ex reverentia et amore mandata Dei exsequentium, patriarcharum, Moysis, David, prophetarum etc. In hac quoque significatione, ut patet, includitur essentialis ratio creaturae et inaequalitas sub Deo Domino infinito. e) In veteri Testamento nomen *servus Dei* (mittentis Patris) adhibetur ad significandum obsequium, reverentiam, amorem et submissionem Christi hominis erga Deum eiusque legationem, et vicissim ad exprimendum Dei amorem ac complacentiam in Christo homine Is. XLII. 1; XLIX. 5; LIII. 11; Ez. XXXIV. 23; Zach. III. 8. In locis omnibus appellatio est profecta ex amore paterno in commendationem obedientiae ac me-

ritorum Christi. « Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea »; « parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob... ecce dedi te in lucem gentium »; « in scientia sua iustificabit ipse iustus servus meus multos »; « suscitabo super eas pastorem unum, qui pascet eas, servum meum David... et servus meus David princeps in medio eorum » (cf. supra p. 101); « ecce enim ego adducam servum meum orientem » (1). Hic non significatur *servus* velut persona inferior, nec excluditur ratio Filii naturalis; sed tamen includitur inferior natura humana, secundum quam solum potest Filius Dei et Deus exhibere obedientiam. Neque potest negari, hac appellatione in veteri Testamento inferioritatem naturae secundum quam dicitur *servus*, significari ita, ut aequalitas hypostaseos minus clare exhibeatur, quam id fieri videmus in novo Testamento, ubi constans est appellatio *Filiū* et, ut Hadrianus I monet, numquam nomen *servi* occurrit (Mansi XIII. p. 869. 870.) (2).

Totius rei summa haec est. Si nomen *servi* sumitur *hypostatice*, excludit rationem Filii naturalis et aequalitatem cum Domino Deo. Hoc sensu Nestoriani et Adoptiani Christum hominem dicebant esse sicut filium adoptivum ita servum Dei, Patres negabant, et nominatim Concilium Francofurtiense ac Hadrianus Pontifex hanc haeresim damnarunt. Si nomen *servi* sumitur ad significandam inferiorem naturam, et in hac natura submissionem ac obedientiam cum adsignificatione hypostaseos citra tamen inclusionem

(1) צֶמַח sureculus est in hebr. quod LXX verterunt ἀνατολή; hoc autem non solum de oriente luce aut sydere sed etiam de plantis dicitur. Cf. Ez. XVI. 7. ἀνατολή σου ἄρουρα. Est hoc nomen Messiae frequens apud prophetas. Cf. Hengstenberg Christol. in h. l.

(2) Citatur quidem Matth. XII. 18. locus ex Is. XLII. 1: « ecce puer meus... in quo bene complacuit animae meae »; at ubi verbis propriis novi Testamenti fere idem repetitur in Christi baptismo et transfiguratione Matth. III. 17; XVII. 5. locutio illa *puer meus* mutatur in aliam: « *Filius meus dilectus* ». Nam ut Hadrianus ait, « postquam cessavit umbra veritatis et ipsa in promptu manifestata est veritas, quae sub allegorica sylvā latebat, nusquam eum a Patre servum vocatum legitur sed *Filium et dilectum et suum*. »

FRANZELIN, de Verbo Incarnato.

inaequalitatis (ut de Christo semper sumitur nomen *homo*), Christus secundum humanitatem in Scripturis V. T. et a Patribus dicitur servus Dei. Quia tamen *servus* fere solet opponi Filio proprio, iuxta modum loquendi N. T. huiusmodi locutio sine explicatione non esset frequentanda. Si nomen servus adhibetur *adiective*, humana Christi natura utpote creata, si per se et secundum suam essentiam spectatur, potest dici *natura serva*. *Adiective* inquam potest ita dici; nam substantivum *servus* semper saltem adsignificat hypostasim. Apparet ex dictis discrimen inter nomina *filiius adoptivus et servus*, quod illud semper, non item hoc alterum accipitur *hypostatice* et ad exclusionem filiationis propriae. « Esse creaturam et etiam servitum vel subiectio ad Deum non solum respicit personam sed etiam naturam, quod non potest dici de filiatione » S. Th. 3. q. 23. a. 4. ad 3. cf. ib. 3. q. 20; Petav. l. VII. c. 7-9; de Lugo disp. 28.

Affinis praecedenti appellatio altera in controversiam vocatur, utrum videlicet et quo sensu Christus possit dici *creatus et creatura*. Quod aliqui theologi contendunt eum Vasquez disp. 65. (cf. de Lugo disp. 23. sect. 4), omnia quae praedicantur de natura humana, posse praedicari in concreto de hypostasi Christi, non est verum de illis praedicatis, quae adsignificant hypostasim non solum in confuso sed determinate hypostasim humanam et creatam. Huiusmodi autem praedicatum videtur esse hoc nomen *creatura* aut *creatus*, si accipitur sensu stricto productionis ex nihilo. Unde circa hunc loquendi modum, nam de hoc solo non autem de re ipsa potest inter Catholicos esse dubitatio, distinctione opus est. *Creatura et creatum* dici potest dupliciter: a) quod *simpliciter* immediate vel mediate est productum ex nihilo; b) quod per aliquam actionem coepit esse non simpliciter, sed *hoc aliquid*. Sensu priori sola humana natura Christi per se spectata est et dici potest creata ac creatura, non autem Christus; nisi quis forte addat ad subintelligat determinationem « quatenus homo est », hancque restrictionem modo loquendi improprio referat ad *solum* naturam quae est in hypostasi Verbi, non autem adsignificat hypostasim. Sensu posteriori Christus formaliter ut

Christus sive ut homo est, sine dubio est creatus et creatura; neque enim ante incarnationem erat Christus aut homo, formaliter ut Christus et homo, quamvis ab aeterno esset hypostasis, quae in tempore facta est Christus homo. Alterutro modo intelligi debent Patres omnes, ubi Christum creatum vel creaturam dixerunt, qui legi possunt apud Vasquez disp. 65. c. 2. et Petav. l. VII. c. 6. Vide Suarez disp. 35. sect. 4.

In Scripturis Filii Dei, qua homo est et Christus, dicitur quidem factus seu generatus ex semine David, ex muliere, ut esset homo et Christus, quod antea non erat Rom. I. 3; Gal. IV. 4. cf. Is. XLIX. 5. (v. supra p. 132); non tamen Christus unquam dicitur creatus immo *neq. factus simpliciter*, quamvis dicatur Iesus a Deo factus Dominus et Christus et Pontifex et Apostolus Act. II. 36; Heb. III. 2.

Scholion 3. Iesus Christus Rom. I. 3. 4. dicitur « factus seu genitus secundum carnem ex semine David » adeoque verus homo; tum de eodem subditur: « qui praedestinatus est Filius Dei in virtute. » Ita in Vulgata latina; in graeco enim textu hoc alterum incisum est ambiguum: του ὀρισθεντος υἱου θεου. Patres graeci post Chrysostomum hoc explicant: qui demonstratus est Filius Dei. Ita etiam versio syriaca: « et cognitus est Filius Dei » (1). Sunt tamen alii, etiam Graeci, ut Irenaeus, Origenes, Epiphanius, Cyrillus (T. V. P. I. p. 695), qui ὀρισθεντος intelligunt idem esse ac *destinare*, seu in consilio divino *praedestinare*. Et sane in Scripturis (Luc. XXII. 22; Act. II. 23; X. 42; XVII. 26), immo etiam in usu loquendi profano, ut fatetur Protestans Olshausen, hoc verbum numquam habet sensum demonstrandi ad declarandi. Patres latini inde iam a Tertulliano eum sensum probant, qui etiamnum est in Vulgata.

Occasione igitur huius loci Apostoli quaerunt theologi, quo sensu Christus dici possit *praedestinatus*, quo sensu non possit. Est autem, secluso errore Nestorii et Adoptianorum, lis tota de modo loquendi potius quam de re ipsa. Inter multiplices et diversissimas sententias praeferrimus

(1) كَيْفَ كُنْهُنَّ نَحْ أَوْجَادِ وَصَاةٍ وَهَبَ هَالَيْسَ كَذَا وَاللَّحْمَا

explicationem sequentem. Praedestinatio generatim est aeterna praecordinatio operis supernaturalis in mente divina; speciatim vero est praecordinatio *beneficii* supernaturalis. Unde praedestinatum dici potest obiectum ipsum seu opus naturale in complexu, vel potest dici praedestinatum aliquid (obiectum) alicui (subiecto praedestinationis), vel praedestinatus aliquis ad aliquid. Sic praedestinatur beatificatio Petri seu Petrus beatus, et Petro beatitudo, et Petrus ad beatitudinem. Porro, ut alias demonstravimus, praedestinatio aeterna et executio in tempore sibi respondent, cum in Deo haec non differant nisi connotatione obiecti externi formaliter ut *futuri* vel *praesentis* (vide Tract. de Deo th. LVII.). Quapropter quicquid in mysterio incarnationis factum est in tempore, id est etiam ab aeterno praedestinatum; et quo sensu vera est propositio: Christus factus est in tempore, eo etiam vera erit propositio altera: Christus praedestinatus est ab aeterno.

His praenotatis a) praedestinata est ipsa Verbi incarnatio; seu praedestinatum hoc opus in complexu, ut Filius Dei sit homo, et homo sit Filius Dei. b) Humanae naturae Christi per se spectatae praedestinata fuit gratia unionis seu elevatio ad unionem hypostaticam: a) praedestinata est ista naturae humanae tanta et tam celsa et summa subvectio, ut quo altius attolleretur, non haberet » Aug. de Praedest. SS. c. 15. n. 31. Si quando dicitur, homini vel huic homini Iesu praedestinatum esse gratiam unionis cum Verbo, nomen *homo* accipi debet de natura, per quam Iesus est homo, sicut quando dicitur Verbum unitum esse homini; non autem gratia praedestinata est hypostasi, quae est ipsum Verbum et cui nulla facta est gratia, sed quae ipsa contulit gratiam et est gratia increata et substantialis illi humanae naturae. c) Eodem modo humana natura est praedestinata ad unionem cum Verbo, in qua ipsa praedestinatione includitur praedestinatio ad omnes gratiae et gloriae thesauros, qui *unionis* supposita sunt huic homini connaturales et consecrarium quoddam debitum. Ideo potest quidem Christus secundum humanam naturam seu hic homo dici praedestinatus ad munia sua, ad gra-

tiam etiam creatam et ad gloriam, dummodo subintelligatur *beneficium* esse non sane Verbo assumpti sed naturae assumptae, idque gratuitum in radice seu in gratuita unionem cum Verbo. Ita Aug. l. c. ait: a) praedestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset.»

Iam vero quaeritur, quomodo dici possit Christus homo praedestinatus esse Filius Dei, seu ad hoc, ut sit Filius Dei, quae saltem in lectione Vulgata videtur esse ipsa propositio Apostoli, ex qua ad hanc quaestionem habendam theologi nacti sunt occasionem, et quae propositio eadem ab Augustino l. c. repetitur: a) praedestinatus est ergo Iesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute Filius Dei ». Ex principiis positae respondemus: propositio haec non potest sane ita intelligi, ac si menti divinae obversaretur haec persona tamquam subiectum praedestinationis, cui filiatio divina praedestinetur; est enim ea persona Filius non factus sed ab aeterno absoluta necessitate genitus. Intelligi ergo debet hoc sensu: praedestinatum est, ut Filius Dei sit homo, et homo sit Filius Dei. Hoc autem redit ad sensum, quem paulo ante exposuimus, videlicet praedestinatum est hoc incarnationis opus in complexu. Nam praedestinatum est illud, quod factum est in tempore; atqui in tempore non haec persona seu hic homo Iesus praexistens factus est Filius Dei; sed factum est, ut Filius Dei sit homo Iesus, et hic homo sit Filius Dei; hoc ergo, non illud praedestinatum est. Qui defendunt, ipsum *hominem* esse subiectum praedestinationis, ut sit in tempore Filius Dei, si nomen *homo* accipiant oportet sine adsignificatione hypostasis divinae. Tum sensus huc redit: homo, nondum determinate adsignificando hypostasim divinam, praedestinatus est ut sit Filius Dei, seu ut sit non homo in se subsistens, sed natura humana sit subsistens in Verbo, et hic Iesus sit Verbum homo. Res pertinet ad modum concipiendi et loquendi; prior tamen modus maiori simplicitate et claritate se commendat.

Patet ex praecedentibus, simpliciter posse dici: Christus est praedestinatus; non illo sensu, quo angeli et homines dicuntur gratuito beneficio praedestinati ad vitam aeternam,

cum potuissent esse etiam reprobi; sed praedestinatus est Christus, ut sit Christus. Ita Augustinus l. c. n. 32. Christum appellat « praedestinatum unicum Filium Dei. » Potest etiam dici Filius Dei praedestinatus, ut sit homo; dummodo praedestinatio intelligatur de consilio aeterno incarnationis cum adsignificatione beneficii pro natura assumpta et pro universa natura humana redimenda, non autem pro ipsa persona assumente. « Dicendum, inquit s. Bonavent. 3. dist. 7. a. 2. q. 2, quod cum hoc participium *praedestinatus* dicat antecessionem, tripliciter potest eam importare, vel respectu subiecti vel respectu praedicati vel respectu totius copulati. . . Sic ergo potest esse triplex sensus locutionis: Filius Dei praedestinatus est esse homo; et unus quidem falsus est (si intelligatur antecessio praedestinationis respectu subiecti), duo autem sequentes (antecessio respectu praedicati *homo* et respectu totius operis in complexu) sunt veri, et quantum ad istos duos sensus subsequentes recipitur praedicta locutio ab omnibus opinionibus, ut Magister dicit, et ideo secundum hunc sensum concedendum est ipsam esse veram. . . Praedestinatio respectu eius importat gratiae collationem, respectu cuius importat antecessionem. . . et ideo non notatur quod aliqua gratia fiat ipsi Filio Dei, sed Filio hominis » (non personae assumpti secundum se, sed huic homini in sua humana natura assumpta). Consultantur Bonavent. in 3. dist. 7. toto art. 2; Lorea disp. 85. cf. S. Th. 3. q. 24; Suarez disp. 50; Petav. l. IX. c. 14.

THESIS XXXIX.

Beata Virgo Maria Dei genitrix.

- * Beata Virgo Maria proprie ac veraciter est Dei genitrix (θεοτόκος).
- * Haec autem veritatem in Scriptura et traditione evidenter consignatam
- * Patrumque suffragiis splendidissime vindicatam, Ecclesia sibi merito
- * gratulatur, cum ea compendium contineatur totius doctrinae catholicae
- * de incarnatione Filii Dei, simulque origo et prima ratio excellentiae
- * Virginis inter omnes meras creaturas. *

I. Scripturae non solum docent Verbum esse factum hominem; sed docent etiam modum incarnationis, quod

scilicet Verbum aeternus Dei Filius remotius ex lumbis Adam, Abraham, Isaac, Iacob, David, et proxime ex muliere benedicta, Virgine purissima, factus est homo veraci et proprie dicta generatione materna, ita ut sit mediate semen Patrum, immediate sit ipse et ipse solus *semen mulieris* Gen. XXII. 18. cum parallelis; Ps. LXXXVIII. (heb. 89). 37; Rom. I. 3; IX. 5; Gal. III. 16; Heb. II. 11. Tum Gen. III. 15; Is. VII. 14; Luc. I. 35. 43; Gal. IV. 4. (Vide th. XIV).

Fidem in Scripturis consignatam Christiani omnes semper profitebantur in symbolis; credimus enim in unum Deum Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, et in Filium quidem conceptum ac natum (γεννηθενητα) ex Maria Virgine (vide th. XVII. p. 139).

Eandem fidem declarant ss. Patres; inde enim ab aetate apostolica conspirant in has hisque geminas sententias: « Deus noster Iesus Christus parturiebatur (ἐκνοσσορευθη) a Maria ex semine David, Spiritu autem Sancto, qui generatus est (ἐγεννηθη) et baptizatus; » « unus medicus noster. . . et ex Deo et ex Maria » s. Ignat. ep. ad Ephes. nn. 7. 18. « Qui praeclaram habuit eam quae est ex Deo Patre, genituram, praeclare functus est et ea quae est ex Virgine, generatione » Iren. III c. 19. al. 21. Verbum ipsum caro factum est, non autem solum in homine habitavit; « hoc enim non esset *Dei generatio*, sed fuga generationis »; « una sola Virgo filia vitae genuit vivens Verbum et subsistens » Dionys. Alex. ep. adv. Paul. Samosat. p. 212 (ed. de-Magistris) cf. Gregor. Naz. ep. I. ad Cledonium. « Quod concepit Virgo, id peperit, id ergo nasci habebat quod erat conceptum et pariundum, id est spiritus, cuius et vocabitur nomen Emmanuel. . . Caro autem Deus non est, ut de illa dictum sit, quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei, sed ille qui in ea natus est, Deus » Tertull. adv. Prax. c. 27. Nullus denique est Patrum, qui data opportunitate non docuerit, aeternum Dei Filium secundam e Virgine generationem subisse, ut cum aliis Irenaeus loquitur (cf. th. XVIII. p. 143. sqq.).

Docemur itaque, beatam Virginem non genuisse hominem per se subsistentem et Deo coniunctum, sed genuisse